

**მცირე და საშუალო ბიზნესი როგორც
სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების გადაჭრის
ერთ-ერთი აუცილებელი პირობა და მათი აღრიცხვის.
საგადასახადო რეგულირების ზოგიერთი სპეციფიკა**

ჟუჟუნა ნიკლაური
ემდ, სტუ პროფესორი

ალექსანდრე სხირტლაძე
ემდ, ფმდ, პროფესორი

რევაზ შენგელია
ემდ, სტუ პროფესორი

ნათია შენგელია
ედ, სტუ პროფესორი

ისევე როგორც ადამიანი იმთავითვე არ იბადება დიდი, ასევე ბიზნესი, როგორც წესი, იბადება ჯერ პატარა და მერე იზრდება.¹ იმის მიხედვით, თუ როგორია სამუშაო ძალის, კაპიტალისა და დოვლათის კონცენტრაცია, შესაბამისად ბიზნესი, საწარმო შეიძლება იყოს მცირე (დასაქმებულთა რაოდენობა, ვთქვათ, მრეწველობაში არ უნდა აღემატებოდეს 40 ერთეულს, ხოლო წლიური ბრუნვა 500000 ლარამდე) საშუალო (100-მდე დასაქმებული და წლიური ბრუნვა 1500000 ლარამდე) და ა.შ. - დიდი (მსხვილი). ე.ი. სიდიდის მიხედვით ისევე როგორც ბიზნესი, ასევე ეკონომიკა წარმოდგენილია მცირე, საშუალო და მსხვილი საწარმოებით. საქართველოს საგადასახადო კანონმდებლობის მიხედვით მცირე ბიზნესის სტატუსი შეიძლება მიენიჭოს მენარმე ფიზიკურ პირს, რომლის მიერ ეკონომიკური საქმიანობიდან მიღებული ერთობლივი წლიური შემოსავალი არ აღემატება 100 ათას ლარს. მართალია მცირე ბიზნესის, ასევე მცირე საწარმოთა

1 მაგალითად, ევროპა-ამერიკაში ჯერ იქმნება მცირე ბიზნესი, ხოლო შემდგომ აქედან იქმნება საშუალო და დიდი ბიზნესი. ჩვენი აზრით, საქართველოშიც ასეთი მიმართულებით უნდა განვითარდეს მენარმეობა და ბიზნესი.

მეპატრონეები, თვითონ მუშაობენ, მაგრამ დაქირავებული შორმის გამოყენება კანონით არ იკრძალება.

მცირე და საშუალო ბიზნესი ყოველთვის და ყველგან ასრულებდა დიდ როლს. ეკონომიკურ მეცნიერებაში მცირე და საშუალო ბიზნესის სიდიდის განსაზღვრისადმი მიდგომა სხვადასხვაგვარია. ამ მიმართულებით არსებობს ევროკავშირის კომისიის მიერ მიღებული კრიტერიუმები, რომლითაც, საწარმო მიეკუთვნება ამა თუ იმ კატეგორიას იმის მიხედვით, თუ რამდენია დასაქმებულთა რაოდენობა, წლიური საქონელბრუნვის მაქსიმალური მოცულობა ან მთლიანი მაქსიმალური საბალანსო ღირებულება. ამის გარდა, საწარმო უნდა იყოს დამოუკიდებელი, ე.ი. სხვა საწარმო ან რამდენიმე საწარმო ერთად არ უნდა ფლობდნენ მისი აქციების 25%-ზე მეტს.¹

მცირე და საშუალო ბიზნესი ერთმანეთისაგან მხოლოდ სიდიდით არ განსხვავდებიან. ისინი განსხვავებულ დამოკიდებულებაში არიან ბაზართან. მცირე საწარმო, სახსრების ნაკლებობის გამო უფრო ძლიერ არის დამოკიდებული ბაზარზე არსებულ მდგომარეობაზე. პოლიტიკურ ცხოვრებაში მათ მიერ საკუთარი ინტერესების ლობირება მსხვილ ფირმებთან შედარებით ნაკლებად ეფექტიანია. ამავდროულად, მცირე ბიზნესი უზრუნველყოფს დასაქმების ზრდას, ერთობ მგრძნობიარეა კონკურენციისა და მომხმარებელთა მოთხოვნის მიმართ, ასევე გვევლინება მეწარმეობის ერთგვარ ინკუბატორად, ამიტომ უმრავლეს ქვეყნებში სახელმწიფო ეხმარება მცირე ბიზნესს ზრდა-განვითარებაში. მცირე ბიზნესს მცირე კაპიტალის გამო „პოლიტიკაში პატარა ხმა აქვს“.²

მსხვილი ბიზნესი, მსხვილი საწარმო, ფლობს რა დიდძალ კაპიტალს, უფრო ნაკლებადაა დამოკიდებული საბაზრო კონკურენციაზე. პირიქით, ისეც ხდება, რომ მსხვილ კომპანიას შეუძლია შეცვალოს ბაზრის სიტუაციაც კი, მაგალითად ფასწარმოქმნის კუთხით. შეძლება ამის მაგალითად გამოდგეს რუსეთის ფირმის - „ნორილსკი ნიკელი“-ს მიერ ნიკელზე ფასების ცვლილება (შემცირება

1 Малые и средние предприятия в странах с переходной экономики. Европейская экономическая комиссия 1996, стр. 5.

2 უ. სამადაშვილი. ბიზნესის საფუძვლები. თბ., გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2007წ., გვ. 174.

ან მატება) მთლიანად ცვლის მდგომარეობას ნიკელის მსოფლიო ბაზარზე. ბაზარზე ზეგავლენის ამგვარი შესაძლებლობა, მსხვილ კომპანიებს უზიძგებს მონოპოლიური მდგომარეობის მოპოვებისაკენ, რის გამოც სუსტდება ბაზრის მამოძრავებელი და საფუძველი - კონკურენცია. მაგრამ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მსხვილ ბიზნესს დიდი წვლილი შეაქვს მრავალი, განსაკუთრებით რთული, მეცნიერებატევადი და კაპიტალტევადი საქონლის შექმნაში. სწორედ ამის გამო სახელმწიფო მსხვილი ბიზნესისადმი დამოკიდებულებაში ორადია: ერთი მხრივ, ეხმარება მათ, როგორც მეცნიერებატევად და კაპიტალტევად დარგების დედაბოძს, და მეორე მხრივ ანტიმონოპოლიური კანონმდებლობით ზღუდავს მათ. დიდ ბიზნესს, დიდი კაპიტალის გამო „პოლიტიკაშიც დიდი ხმა აქვს“.¹

მსხვილ ბიზნესს, გააჩნია რა საწარმოო, საფინანსო და ორგანიზაციული პოტენციალი საშუალო და განსაკუთრებით მცირე ბიზნესის მხარდაჭერისათვის, მცირე ბიზნესი სჭირდება, როგორც კოოპერაციული კავშირების ერთ-ერთი მთავარი ელემენტი. მსხვილი და მცირე და საშუალო ბიზნესი თითქოს ურთიერთსაინანაღმდეგო, ურთიერთგამომრიცხავ პრინციპებს ეყრდნობიან. მათი მიზნები, საქმიანობა, მასშტაბი განსხვავებული მიდგომის საფუძველზე ყალიბდება, მაგრამ ეს მხოლოდ გარეგნულად ჩანს ასე. მსხვილი ბიზნესი საბაზრო ურთიერთობების მამოძრავებელი ძალაა, ხოლო მცირე ბიზნესი თავისი ბუნებით ხელს უწყობს კონკურენტული გარემოს შექმნას, უზრუნველყოფს მოქნილობას და ინდივიდუალიზაციის პროცესს გაღრმავებას. ამიტომ ეს ორი სტრუქტურა ერთმანეთს ავსებს, მათი ურთიერთშელეგვისა და ურთიერთგანპირობებულობის ხარისხით ყალიბდება სრულიად ახალი თვისებრიობა - ინტეგრაციული პროცესები იძენს მთლიანობითი სისტემის ხასიათს.²

მცირე ბიზნესის ერთიანი, საყოველთაოდ მიღებული განსაზღვრება არ არსებობს. მეცნიერულ ლიტერატურაში თითქმის ყველა განსაზღვრების საფუძველად აღებულია ბიზნესის წარმოების მცირე მასშტაბები, ასე მაგალითად: „მცირე ბიზნესი - მცირე ფირმის სამენარმოე საქმიანობაა, რომელსაც მიეკუთვნება ინდი-

¹ იქვე.

² იხ. ჟურნ. „ეკონომიკა“. №4, 2004წ., გვ. 135.

ვიდუალური მენარმეობა და წვრილი ფორმები... მცირე ბიზნესი - ბიზნესი, რომელიც მცირე ფორმებში ხოერციელდება და კერძო მენარმეების მცირე ფორმების, პატარა საწარმოების სამენარმეო საქმიანობას ეყრდნობა. მცირე ბიზნესი წარმოების, ვაჭრობის, მომსახურების სფეროს ზოგიერთი სახეობისთვის არის დამახასიათებელი.¹

ზემოაღნიშნულ განსაზღვრებებში მცირე ბიზნესის საფუძვლად მარტო წარმოების სიდიდე, მასშტაბები, ვფიქრობთ საკმარისი არ არის. ჯერ ერთი სიდიდით შეიძლება პატარა იყოს საშუალო და მსხვილი ბიზნესიც; მეორე, მცირე ბიზნესი მარტო წარმოების და მომსახურების სფეროთი როდი შემოიფარგლება. იგი შეიძლება იყოს დამახასიათებელი არაწარმოებით სფეროშიც; მესამე, მცირე ბიზნესის განმარტებისას გვერდს ვერ ავუვლით სოციალურ მხარეს, ვინაიდან მცირე და საშუალო საწარმოთა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფუნქციაა მთელი რიგი სოციალურ საკითხთა გადაწყვეტა. ცნობილია, რომ საკუთარი წარმოებით მცირე და საშუალო საწარმოები ქმნიან პირობებს სამუშაო ადგილების შექმნისათვის. მათ მასშტაბილიზებული ეფექტი აქვთ შრომის ბაზარზე და კრიზისების დროს ჩვენი აზრით, უფრო, მეტ სამუშაო ადგილებს ქმნიან, ვიდრე დიდი, მსხვილი საწარმოები. მაგალითად, გერმანიაში მცირე და საშუალო საწარმოები შრომისუნარიანი მოსახლეობის ორ მესამედს ასაქმებს. აღმოსავლეთ გერმანიაში მცირე და საშუალო საწარმოები ახალი სამუშაო ადგილების შექმნით გადაიქცა ყოფილი სახელმწიფო საწარმოებიდან გამოთავისუფლებული სამუშაო ძალის მიმღებ რეზერვუარად.²

ცნობილია ისიც, რომ მსოფლიოს მშპ-ში 60% წილი შეაქვს მცირე და საშუალო ბიზნესის ფორმებს, რომელთა საქმიანობის სფერო მომსახურეობაა და ამ სფეროში 40% ტვირთების გადაზიდვების მომსახურების ბიზნესია. აშშ-ში დაწყებული 90-იანი წლებიდან და განსაკუთრებით 2000-იან წლებისათვის სამუშაო ადგილების შექმნის ცენტრი მსხვილი კომპანიებიდან გადავიდა მცირე და საშუალო

1 ს. ყამარაული, უნივერსალური ბიზნეს-ლექსიკონი, თბ., 2002წ., გვ. 85; 347.

2 რ. გველესიანი, მცირე და საშუალო მენარმეობის წარმატების სტრატეგია და კულტურა. თბ., 1999, გვ. 14.

ბიზნესის სექტორში. აშშ-ში ყოველწლიურად იქმნება 600000 ახალი საწარმო, რაც 7-ჯერ მეტია, ვიდრე 80-იან და 90-იან წლებში იყო. 1990 წლიდან შექმნილ 40 მილიონ სამუშაო ადგილიდან ახალ ტექნოლოგიებზე მოდის მხოლოდ 5-6 მილიონი კაცი. ყოველ 100 ახალ საწარმოზე მოდის ერთი, ან ორი ახალი ტექნოლოგია.¹

რაც შეეხება იტალიას, აქ სამრეწველო საწარმოების 99% მცირე და საშუალოა. ისინი იტალიაში საექსპორტო პროდუქციის 60%-ს აწარმოებენ, გერმანიასა და შოლანდიაში 40%-ს, საფრანგეთში 25%-ს, იაპონიაში 15%-ს.²

მცირე ბიზნესში დიდი წარმატებებით ცნობილია იაპონიაც. 2006 წლის მონაცემებით, იაპონიაში მცირე და საშუალო ბიზნესზე მოდიოდა სამრეწველო პროდუქციის რეალიზაციის 55%, საცალო ვაჭრობის 80% და საბითუმო ვაჭრობის 50%-ზე მეტი. იაპონიის მხოლოდ გადამამუშავებელ მრეწველობაში ფუნქციონირებს 6 მილიონზე მეტი მცირე და საშუალო ზომის საწარმო, რომლებშიც საერთოდ მრეწველობაში დასაქმებულთა 75%-ზე მეტი მოდის.³

საბაზრო ეკონომიკის თანამედროვე ეტაპზე მცირე ბიზნესის საწარმოების კლასიფიკაცია ხდება რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლების შესაბამისად. რაოდენობრივ მაჩვენებლებში იგულისხმება: ა) საწარმოში დასაქმებულთა რიცხოვნობა (ეს მაჩვენებელი გავრცელებულია უფრო მეტად); ბ) წარმოების წლიური მოცულობა; გ) გაყიდვების წლიური მოცულობა; დ) აქტივებში საშუალო წლიური საბალანსო ღირებულება. ხარისხობრივი მაჩვენებლებია: ა) საწარმო ფლობს ბაზრის მცირე წილს; ბ) საწარმოს მართვა ხორციელდება პირადად მეპატრონის მიერ; გ) საწარმო წარმოადგენს დამოუკიდებელს და არ ემორჩილება მსხვილ კომპანიას.⁴

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების საერთაშორისო ორგანიზაცია (ОСР) რომელშიც შედიან განვითარებული ქვეყნები, განსაზღვრავს საწარმოთა შემდეგ კლასიფიკაციას: 19 კატამდე რაოდენობით - როგორც „მეტად მცირეს“, 90-მდე კაცს -

1 Питер ф. Друкер. Рынок как выйти в лидеры. М. 2008, с. 10.

2 Ж. Экономика Украины, 2005, №6, стр. 75.

3 ჟურნ. „ეკონომიკა“, №7, 2009, გვ. 222.

4 М.Г. Капустя, Ю.Л. Старостин, Малое предпринимательство, учебник, М., 2007.г.

როგორც მცირეს, 100-დან 499 კაცამდე, როგორც „საშუალოს“ და 500-ზე მეტი - როგორც „მსხვილს“.

უცხოური და სამამულო გამოცდილების შესწავლით დადგენილია მცირე ბიზნესის დადებითი და უარყოფითი მხარეები.

დადებითი მხარეებიდან აღსანიშნავია:

1. მცირე საწარმოების შეზღუდული ბაზრის პირობებშიც კი შეუძლიათ მოძებნონ და დაიკავონ ნიშა და იმუშაონ მომგებიანად. მცირე ბიზნესის უპირატესობაა მოქნილობა და საბაზრო სიტუაციებზე სწრაფი რეაგირება;

2. ადგილობრივ პირობებთან იოლი ადაპტაცია;

3. სამეურნეო საქმიანობის განხორციელების (მართვისას) შედარებით დაბალი ხარჯები;

4. ინდივიდის დიდი შესაძლებლობა - რეალიზაცია გაუკეთოს თავის იდეებს, გამოავლინოს თავისი უნარი;

5. პირველსაწყის კაპიტალზე შედარებით მცირე მოთხოვნილება და ადგილობრივი ბაზრის მოთხოვნის საპასუხოდ სწრაფი ცვლილებები პროდუქციასა და წარმოების პროცესში;

6. საკუთარი კაპიტალის უფრო მაღალი ბრუნვაობა.

მცირე და საშუალო საწარმოებს, მსხვილ კომპანიებთან შედარებით, გააჩნიათ მნიშვნელოვანი კონკურენციული უპირატესობები: ერთ მუშაკზე გაანგარიშებით თხოულობენ ნაკლებ კაპიტალ-დაბანდებებს და ფართოდ იყენებენ ადგილობრივ მატერიალურ და შორმით რესურსებს.

მცირე ბიზნესის მესაკუთრეები უფრო მეტად ცდილობენ სახსრების დაზოგვას და ორიენტირებულნი არიან ინვესტირებაზე, წარმატების მიღწევაში მათ ყოველთვის პირადი მოტივაციის მაღალი დონე აქვთ, რაც დადებითად მოქმედებს საწარმოს საქმიანობაზე. მცირე ბიზნესი უკეთესად არის ინფორმირებული ადგილობრივი ბაზრის მოთხოვნის შესახებ, ხშირად დოვლათს აწარმოებს კონკრეტული მომხმარებლის შეკვეთით. მცირე ბიზნესი მსხვილთან შედარებით ხელს უწყობს: ახალი სამუშაო ადგილების, კარიერის შექმნას და შორმითი რესურსების დასაქმებას; მცირე ბიზნესს ცალკეულ ქვეყნებში უკავია დომინირებული მდგომარეობა, როგორც რიცხოვნობით, ასევე საქონლის (შესრულებული სამუშაოს, მომსახურების) წარმოების ხვედრითი წილის მიხედვით.

ხაზგასმულია, რომ მცირე ბიზნესს აქვს გარკვეული სუსტი მხარეებიც:

1. წარუმატებლობის მაღალი მაჩვენებელი. მცირე კომპანიები, ფირმები უფრო სწრაფად იბადებიან, მაგრამ ასევე სწრაფად კოტრდებიან.

2. რისკის უფრო მაღალი დონე, რაც განაპირობებს ბაზარზე მდგომარეობის ნაკლებ სიმყარეს;

3. მსხვილ კომპანიებზე დიდი დამოკიდებულება;

4. მმართველური გამოცდილების ნაკლებობა;

5. ხელმძღვანელთა სუსტი კომპეტენტურობა, მეურნეობრიობის პირობების ცვლილებებისადმი ამაღლებული მგრძნობელობა;

6. დამატებითი ფინანსური სახსრების სესხებაში და კრედიტების მიღებაში სიძნელეები;

8. მცირე ბიზნესის წარუმატებლობის (ბანკროტობის) სხვა მიზეზებია: ბიზნესის ხელმიშვეულობა, უყურადღებობა, აგრეთვე კატასტროფები, ხანძარი, ქურდობა, თაღლითობა და სხვ.

მცირე ბიზნესის წარმატების შანსი იზრდება მისი მომწიფებისა და განვითარების შესაბამისად. ფირმები, რომლებიც დიდხანს არსებობენ ერთი მფლობელის ხელში, იღებენ უფრო მაღალ და სტაბილურ შემოსავალს, ვიდრე ის ფირმები, რომლებიც ხშირად იცვლიან მფლობელს.

მცირე ბიზნესის მეურნეობრიობის ნაკლებად ხელსაყრელი პირობები განაპირობებენ მათ ნაკლებ სიმყარესა და ნაკლებ კონკურენტუნარიანობას. ამიტომ იგი საჭიროებს სახელმწიფოს მხრიდან მხარდაჭერას. სწორედ ამის გამოა, რომ ბავშვის მსგავსად, უმრავლეს ქვეყნებში სახელმწიფო მცირე ბიზნესს ზრდა-განვითარებაში ეხმარება. ეს განპირობებულია იმით, რომ მისი განვითარების მიხედვით მხოლოდ საბაზრო ძალებისადმი, საჭირო სოციალურ-ეკონომიკურ შედეგს არ მოგვცემს. აუცილებელია მცირე ბიზნესის მხარდაჭერა ფინანსური სახსრების მოზიდვაში, ინფორმაციულ უზრუნველყოფაში, მარკეტინგულ მომსახურებაში, კვალიფიციური კადრების მომზადებაში და სხვ. იგი მხარდაჭერას საჭიროებს აგრეთვე იმიტომ, რომ აქ დაბალია პროდუქციის დივერსიფიკაციის დონე, ფლობს მცირე საწესდებო კაპიტალს და რესურსებს. დაბალია მენეჯმენტის დონე, მკვეთრად რეაგირებს საბაზრო კო-

ნიუნქტურის ცვლილებაზე და ა.შ.

მეტად საყურადღებოა მცირე ბიზნესისადმი მხარდაჭერის მსოფლიოში ყველაზე წარმატებული ამერიკული მოდელი (აშშ-ში მცირე მენარმეობა მოსახლეობის 95%-ს ასაქმებს), რომლის გამოყენება დიდად წაადგება ქართულ ეკონომიკას. ამ სასწაული ეკონომიკური და სოციალური ფენომენის საფუძვლები კი შექმნეს ქვეყანაში ეტაპობრივად მიღებულმა და ცხოვრებაში რეალურად გატარებულმა შემდეგმა ნორმატიულმა აქტებმა, რომლებიც საქართველოსთვისაც უნდა გახდეს ორიენტირები:

- 1956 წელს აშშ-ში მცირე ბიზნესის სახელმწიფო მხარდაჭერისა და საკანონმდებლო რეგულირებისათვის შეიქმნა მცირე ბიზნესის ადმინისტრაცია ასეულობით რეგიონული სტრუქტურებით, სადაც მცირე ბიზნესის წინაშე მდგარ სოციალურ-ეკონომიკურ პრობლემებზე ყოველდღიური მაღალკვალიფიციური საქმიანობით დაკავებულია ათასობით ექსპერტი და სპეციალისტი. ეს არის სახელმწიფო სახელმწიფოში, რომელიც არ ემორჩილება არცერთ სამინისტროს, ან რაიმე სახელმწიფო უწყებას და იმყოფება უშუალოდ მხოლოდ პრეზიდენტის კურირების ქვეშ;

- 1976 წელს აშშ-ის მცირე ბიზნესის ადმინისტრაციასთან დაარსდა ადვოკატურის სამმართველო, რომელიც მთელი ქვეყნის მასშტაბით იურიდიულად იცავს მცირე ბიზნესის წარმომადგენელთა ინტერესებს. ვინც წინ აღუდგება მცირე ბიზნესის წარმომადგენლების უფლებებს, მას საქმე აქვს უშუალოდ პრეზიდენტთან და კონგრესთან (ადვოკატურის სამმართველოს უფროსი ინიშნება პირადად პრეზიდენტის მიერ, რასაც ამტკიცებს კონგრესი).

- 1980 წელს აშშ-ში მიიღეს კანონი „მცირე ბიზნესის ეკონომიკური პოლიტიკის შესახებ“, რომელმაც უდიდესი სტიმული მისცა ქვეყანაში მცირე ბიზნესის სწრაფი ტემპით განვითარებას. ყოველივე ამას ხელი შეუწყო იმ გარემოებამ, რომ კანონში პირდაპირ ჩაინერა პრეზიდენტისადმი პერსონალური დავალება, რომელთა შეუსრულებლობაზე პრეზიდენტი პასუხისმგებელია კონგრესის წინაშე.

მცირე მენარმეებისადმი მხარდაჭერის ამერიკული მოდელის საქართველოში დასაწერად 1998 წელს შექმნილმა საქართველოს თავისუფალ მცირე მენარმეთა ასოციაციამ 2003 წელს დაამუ-

შავა მცირე მენარმეობის 5 ძირითადი პრობლემის მოგვარებაზე გათვლილი 5 კანონპროექტისაგან შემდგარი „პროგრამა-დეკრეტი საქართველოში მცირე ბიზნესის რეფორმების შესახებ“, რომლის ძირითადი ეკონომიკური პარამეტრები 2003წ. 7 აგვისტოს შეთანხმდა ეკონომიკის, მრეწველობისა და ვაჭრობის სამინისტროსთან. ამ სამინისტროს წამყვანი სპეციალისტები დათანხმდა იმაზე, რომ ამერიკული მოდელის შესაბამისად მოცემულ ეტაპზე მცირე და საშუალო საწარმოების ცნებები გაერთიანდებოდა ერთი, კერძოდ, მცირე მენარმის ცნებაში, რომლის სტატუსის განსაზღვრის წლიური ბრუნვა იზრდებოდა და უახლოვდებოდა ევროსაბჭოს რეკომენდაციებს. იზრდებოდა 1999 წლის კანონით დაარსებული მცირე საწარმოთა განვითარებისა და ხელშეწყობის ცენტრის უფლებები და ამერიკული მოდელის შესაბამისად გათვალისწინებული იყო აგრეთვე ახლადგახსნილი მცირე საწარმოების 2 წლით განთავისუფლება შემომწებებისაგან, მცირე მენარმეებისათვის თვითდაფინანსების რეჟიმების დაარსება საკუთარი საინვესტიციო ბანკის ჩათვლით. რაც მთავარია, მცირე მენარმეებისათვის დაწესდებოდა ერთადერთი ამოსარჩევი ფიქსირებული მცირე ბიზნესის გადასახადი, რომელიც იქნებოდა ადგილობრივი გადასახადი. მიუხედავად ამისა, ფაქტია რომ ჯერჯერობით ზემოაღნიშნული მოდელის დანერგვა არ მომხდარა.

აქვე უნდა ითქვას, რომ ზემოაღნიშნული ამერიკული მოდელის დანერგვა ყველაზე პრიველად უნდა შეეხოს მცირე მენარმეობის მატერიალური წარმოების სექტორს, რადგან მცირე მენარმეობაში მატერიალური საწარმოების სექტორს განსაკუთრებული უპირატესობა ენიჭება. სტატისტიკური მონაცემებით დასტურდება, რომ ამ სექტორში ერთი დასაქმებული მცირე მენარმეობის სხვა სექტორებში, მაგალითად, ვაჭრობაში, მოსახურებაში და სხვ. ავტომატურად დასაქმებს დამატებით 3 ადამიანს. საქართველოში კი ეს გამოცდილება აბსოლუტურად იგნორირებულია მაშინაც კი, როცა სააუბარი ზოგადად მოსახლეობის დასაქმებას ეხება, ან როდესაც დასაქმებაზე გამიზნული გრანტების განაწილება ხდება.¹ ეტყობა ამ საქმეში ლომის წილი, ჩვენი აზრით, ზოგიერთ უცხოელ ექსპერტებსაც მიუძღვით, რომლებიც მაინცდამაინც დაინტერესებული

1 ჟურნ. „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, დეკემბერი, 2009, გვ. 25.

არ არიან საქართველოში მატერიალური სანარმოების განვითარებით (ამ სფეროს განვითარებამ შეიძლება გამოიწვიოს უცხოური კომპანიების ბაზრის ნაწილის დაკარგვა საქართველოში.).

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, თუ ვიმსჯელებთ, დავინახავთ რომ ქართული მცირე მენარმეობა იმთავითვე ასცდა მსოფლიო მცირე მენარმეობის განვითარების აპრობირებულ გზას. ასეთი მდგომარეობის ერთ-ერთ მიზეზად შეიძლება მცირე სანარმოების მატერიალური ნარმოების სექტორისათვის ფიქსირებული გადასახადების შემოღების მოთხოვნა დავასახელოთ. არადა ცნობილია, რომ მსოფლიოში ცნობილი და აღიარებული პრზიდენტის რონალდ რეიგანის მიერ დაარსებული საერთაშორისო ორგანიზაციის - საერთაშორისო კერძო სანარმოების ცენტრის (CIPE) აღმასრულებელმა დირექტორმა, ბ-ნმა კ. დონოვანმა, თბილისში ჩამოსვლისას კონფერენციაზე (იგი დაპატიჟეს საქართველოში ნეოლიბერალური ეკონომიკური პოლიტიკის აპოლოგეტებმა) თავისი ოც გვერდიანი გამოსვლის დასაწყისშივე ხაზგასმით აღნიშნა: „თუ ხელისუფლებას სურს ქვეყანა გამოიყვანოს ეკონომიკური კრიზისიდან, აუცილებლად უნდა იყოს შემოღებული ფიქსირებული გადასახადები“.¹

მცირე ბიზნესის თავისებურებებისა და პრობლემების დახასიათებისას, ეხება რა მცირე ბიზნესის მკვეთრად გამოხატულ სოციალურ ფუნქციას, პროფესორი ბესიკ ბაუჩაძე სამართლიანად აღნიშნავს, რომ მცირე ბიზნესი არის „მოსახლეობის თვითდასაქმებისა და აქედან გამომდინარე, მისი „არდამშეულობის“ საუკეთესო საშუალება. მოსახლეობის დამშეულობა კი, რითი მთავრდება, ... ყველაზე კარგად... ხელისუფლებას უნდა ესმოდეს. მედალს მეორე, პოლიტიკური მხარეც აქვს - „არდამშეული“ მოსახლეობა შინაგანად თავისუფალია, ნაკლებად არის დამოკიდებული ხელისუფლებაზე და არჩევნების დროს სწორ არჩევანს აკეთებს. თავისუფალ საზოგადოებაში ეს „ყიდვა“ მხოლოდ ბაზრის (ქვეყნის) განვითარებისთვის ნორმალური პირობების შექმნით არის შესაძლებელი. “გადასახადი არის სავალდებულო და უპირობო შენატანი ბიუჯეტში, რომელსაც იხდის გადასახადის გამამხდელი, გადახდის აუცილებელი, არაექვივალენტური და უსასყიდლო ხასიათიდან

¹ ჟურნ. „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, დეკემბერი, 2009, გვ. 25.

გამომდინარე”¹. მართლაც, გადასახადების გადახდა აუცილებელია და ამაზე არავინ დაობს. პროტესტს ამ გადასახადების ზომამ იწვევს ხოლმე (ამჟამად, ახალი მთავრობის პირობებში მიმდინარეობს კანონპროექტის განხილვა დაუბეგრავი მინიმუმის შემოღების შესახებ, რაც, ვფიქრობთ, წინაგადადგმული ნაბიჯი იქნება. აღსანიშნავია ის დადებითი ტენდენციებიც, რომელიც გამოიწვია მცირე ბიზნესის სტატუსის მქონე ფიზიკური პირებისათვის შემოსავლების აღრიცხვის სპეციფიკური წესის შემოღებამ, კერძოდ, იმან, რომ მათ მიეცათ უფლება არ აღრიცხონ შემოსავლები და ხარჯები, ასეთი აღრიცხვა აწარმოონ სპეციალური ჟურნალის მეშვეობით - მათ შორის ელექტრონული ფორმით). ვერცერთი მენარმე (თუნდაც არამენარმე) ვერ გადაიხდის იმდენ გადასახადს, რამდენიც ამა თუ იმ ხელისუფლებას სურს. მას მხოლოდ იმდენი გადახდა შეუძლია, რამდენის საშუალებაც აქვს. საშუალება კი იმდენადვე მცირეა, რამდენადაც სუსტია ამა თუ იმ ქვეყნის ეკონომიკა. აქედან გამომდინარე, მსჯელობა იმაზე, რომ საქართველოში მოქმედი საგადასახადო სისტემა საერთაშორისო სტანდარტებს მიახლოებულია - ან დემაგოგია, ან უბრალოდ არაკომპეტენტურობად შეიძლება ჩაითვალოს. ცნობილია, რომ ჩვილი ბავშვი ზრდასრული ადამიანის ტანსაცმელს ვერ მოირგებს. ამიტომ ნებისმიერი ქვეყნის მთავრობის ვალია გამოიკვლიოს რამდენი გადახდა შეუძლია მცირე მენარმეს, ბიზნესმენს საერთოდ ზარალის გარეშე რამდენი დაუწესოს გადასახდელად. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, (სენტ-ეგზიუპერს დავესესხებით), თუ ხელისუფალს სურს, რომ მისი ბრძანება სრულდებოდეს, მზეს ჩასვლის დროს უნდა უბრძანოს ჩასვლა. შეცდომაა ის, რომ სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლების სიმცირე, ადმინისტრირების დაბალი დონით იყოს გამონეული. ადმინისტრირება ნამდვილად ხდება, მაგრამ მთავარია სად მიდის შემდეგ ეს ამოღებული თანხა. ჩვენი აზრით, 2008 წელს მიღებული კანონი სამენარმეო საქმიანობის კონტროლის შესახებ და ცვლილება საგადასახადო კოდექსში, რომლის მიხედვითაც მენარმეს უფლება აქვს საგადასახადო ინსპექციის გარდა არცერთ მაკონტროლებელ უწყებას არ გააცნოს ფინანსური დოკუმენტაცია, წინაგადადგმული ნაბიჯია. მაგრამ ეს ნორმა არ მუშაობს. რატომ? იმიტომ რომ

1 ი.მესხია. ბიზნესის საფუძვლები. სახ.- თბ., 2011. გვ. 337

მოქმედი გადასახადების პირობებში მენარმე იძულებულია, დამალოს გადასახადები და, რაც მთავარია, თავი კანონდამრღვევად იგრძნოს. მისთვის ისიც ცნობილია, რომ ეს მაკონტროლებელსაც მშვენივრად ესმის. ამიტომ კანონზე დამყარებულ მის უკანონო მოთხოვნებს ემორჩილება. ამ ფაქტორისადმი განსაკუთრებით მგრძნობიარე სწორედ მცირე ბიზნესია, რადგან მსხვილ ბიზნესმენს თავდაცვის მეტი საშუალება აქვს.¹

ძალიან ცუდი შედეგები მოაქვს მთავრობის მიერ კანონმდებლობის ყოველდღიურ ცვლილებებს. ეს გარემოება ქმნის ეკონომიკურად არაჯანსაღ ბიზნეს გარემოს, რომლის დროსაც ბიზნესის ხანგრძლივი დაგეგმვა არ ხერხდება. ასეთ დაუგეგმავ ბიზნესში კი ფულს არავინ, მითუმეტეს უცოხელი ინვესტორი არ ჩადებს, ან თუ ჩადებს, ძალიან ძვირად. ინვესტიციის, მითუმეტეს უცხოური ინვესტიციის გარეშე კი, ცნობილია, რომ ქვეყნის ეროვნული წარმოების განვითარება წარმოუდგენელია. ყოველივე ეს ბიზნესის დაბალეფექტიანობას იწვევს. ბიზნესის დაბალი ეფექტიანობა, ბუნებრივია, იწვევს სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლების შემცირებას. ეს უკანასკნელი კი დაკავშირებულია მთავრობის ხშირ ცვლასთან (ბიუჯეტის შეუსრულებლობა კანონის დარღვევაა, და როგორც წესი მთავრობის შეცვლას მოითხოვს). ასე რომ მცირე ბიზნესის განვითარებისათვის ხელის შეწყობა (თუნდაც ხელის არ შეშლა) სასარგებლო უნდა იყოს ხელისუფლებისათვისაც და საერთოდ ქვეყნის განვითარებისათვის. საბოლოოდ კი, მიუხედავად ასეთ დასკვნამდე - რაც უფრო მძიმდება ლეგალური ბიზნესის საგადასახადო ტვირთი, მით უფრო ჩქარა გადადის იგი ჩრდილში და იზრდება ჩრდილოვანი ეკონომიკის წილიც:

ამრიგად, თუ გვინდა რომ საერთოდ მენარმეობას, ბიზნესს ხელი შევუწყოთ, უნდა ვეცადოთ, ყოველი მათგანის, მცირე, საშუალო თუ მსხვილი ბიზნესის პრობლემებში გავერკვეთ. „მცირე ბიზნესი ქვეყნის გადარჩენის პანაცეა ნამდვილად არ არის, მაგრამ გარდაუვალი აუცილებლობაა. პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ ბელურების მოსპობით მარცვლეულის მოსავალი კი არ მატულობს, არამედ მთლიანად ჩანაგდება და მას იმავე ბელურების მიერ შეუჭმელი

1 ჟურნ. „ეკონომიკა“, №9-12, 2009წ., გვ. 168-169.

ჭია-ლუა აჩანაგებს¹”.

მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობისათვის მთავარია, რომ ბიზნესმენს არ ჰქონდეს გაცდა და მისწრაფება ყველანაირი გზით თავი დაიძვრინოს გადასახადების გადახდისაგან. სხვანაირად რომ ვქვათ, მენარმის დამოკიდებულება სახელმწიფოსადმი დისკრიმინაციული არ უნდა იყოს. ნორმალური მდგომარეობის მიღწევა შეიძლება მხოლოდ მაშინ, თუკი საადასახადო კანონმდებლობა ნამდვილად განთავისუფლდება ე.წ. „ჩასაფრებული“ და ორმაგი სტანდარტების რეჟიმებისაგან. აგრეთვე, მაშინ, როცა საადასახადო ორგანოს აშკარა შეცდომის გამო დაკისრებული გადასახადების თაობაზე მტკიცებულების ტვირთი ყველა შემთხვევაში გადამხდელს ეკისრება და მისი გაქარწყლებისათვის სახელმწიფოსაგან განსხვავებით დამატებით სოლიდური ოდენობის სასამართლო თუ საადვოკატო ხარჯების განევა უხდება. არაფერს ვამბობთ იმ ფაქტზე, როცა გადასახადის გადამხდელი თავს არიდებს ასეთი ხარჯების განევას, არ უღირს ნერვების მოშლის ფასად და არც ასაჩივრებს ასეთ უკანონო გადანყევტილებებს. ასეთ პირობებში ბიზნესმენის გონების მთავარი საზრუნავი ბიზნესის დაწყებამდე და მისი კეთების პროცესშიც ისაა, რომ გამონახოს გზები, რაც შეიძლება ნაკლები ან სულაც არ გადაიხადოს, ნაცვლად იმისა, რომ მთელი ძალისხმევა მიმართოს კონკურენციის დაძლევისათვის და მაღალი მოგების მისაღებად. საპირისპიროდ ამისა, ხელისუფლებაც მოძებნის ხოლმე გზას ბიზნესმენის დასასჯელად.

ყოველივე ამით ზარალდება სახელმწიფოც და ბიზნესიც. ნამდვილი ბიზნესი მარტო საარსებო საშაულებათა შოვნის წყარო კი არ უნდა იყოს, არამედ ის ხელოვნების რანგში უნდა იქნეს აყვანილი. თუ გამოვალთ ბიზნესის სოციალური ორიენტაციიდან, მაშინ ბიზნესისაგან, მათ შორის მცირე და საშუალო ბიზნესისაგან ადამიანებმა მარტო ფულადი მოგება კი არა, არამედ სიამოვნება და ხანგრძლივადიანი კეთილდღეობა უნდა მიიღონ. წინააღმდეგ შემთხვევაში ბიზნესი დაიძალევა ან სხვაგან გადავა თუ სხვა ფაქტორებთან ერთად არ შეიქმნება პროგნოზირებადი და ხანგრძლივადიანი სოციალურ-ეკონომიკური სამენარმეო გარემო. ხელსაყრელი პირობების შემთხვევაში ბიზნესმენი თვითონ შექმნის

1 ჟურნ. „ეკონომიკა“, №9-12, 2009წ., გვ. 169.

მეტ სამუშაო ადგილებს, რადგან ამის გარეშე მისი განვითარება შეუძლებელია. ანუ ბიზნესსა და დასაქმებას შორის დიალექტიკური კავშირია. ბიზნესს სჭირდება მეტი დასაქმებული და დასაქმებისათვის კი საჭიროა ბიზნესის განვითარება.

ამრიგად, თუ მთავრობა დაინტერესებულია მცირე და საშუალო ბიზნესის და განსაკუთრებით მატერიალური ეროვნული მცირე მენარმეობის სექტორის განვითარებით, აუცილებლად უნდა იზრუნოს შეღავათიანი ან უპროცენტო კრედიტის გამოყოფაზე, ალადგინოს (ან მისი მსგავსი სტრუქტურა შექმნას) მცირე და საშუალო საწარმოთა მხარდაჭერის ცენტრი, რაც ფეხზე დააყენებს მთელ ქართულ - ეროვნულ მცირე მენარმეობას. შესაბამისად, თანდათანობით და გეგმაზომიერად გადაიჭრება საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები - ხალხის დასაქმება, სიღარიბე დაიძლევა, რაც საბოლოო ჯამში უზრუნველყოფს ქვეყნის ეკონომიკურ და პოლიტიკურ სტაბილიზაციას. ხელსაყრელი საგადასახადო და სტაბილური პოლიტიკური გარემო, ინვესტიციების მოზიდვისათვის სახელმწიფოს მხრიდან სხვა ხელშეწყობი პირობების შექმნა, ბიზნეს გარემოს კვალიფიციური გამოკვლევა, მეცნიერული ანალიზი, დასკვნების გაკეთება, მათი საჯაროობა, სახელმწიფოს მკაფიოდ ჩამოყალიბებული სტრატეგია, რეგიონების მიხედვით პრიორიტეტების განსაზღვრა, ბიზნეს-პროექტების საფუძველზე სამთავრობო თუ სხვა პროგარმით ინვესტიციების მოზიდვა, მის გამოყენებაზე მონიტორინგის წამოება, შედეგების განზოგადება, ბიზნესის წარმოებისათვის შესაბამისი საერთაშორისო სტანდარტების განათლებისა და კვალიფიკაციის მქონე კადრების მომზადება-გადამზადება, სახელმწიფო აპარატისადმი ბიზნესმენის ნდობის ამაღლება და ადგილობრივი სამამულო-საექსპორტო წარმოებისათვის ეროვნული პოლიტიკის გატარება - აი ის ძირითადი კრიტერიუმები, რომელიც იმავდროულად უზრუნველყოფს როგორც წარმატებული მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებას, ისე მოსახლეობის დიდი ნაწილის დასაქმებას და შესაბამისად ეკონომიკური კრიზისის დროულად დაძლევას.